

TÜRK EDEBİYATI

AYLIK FİKİR VE SANAT DERGİSİ

407

Mustafa Arğunşah

"TÜRKÇE KESİNTİSİZ İKİ BİN YILDIR YAZI DİLİ"

Yağmur Atsız
Zekâ ve Dil Üzerine

Nevzat Özkan
Türkçe Penceresinden Türk Dünyası

Hülya Atakan
Yasemin Kokulu Şehirler

Seval Şahin
'Pejmürde' ve Tefkik Fikret

Özge Şahin
'Ziya'ya Mektuplar' Nasıl Katledildi?

'PEJMÜRDE' VE TEVFIK FİKRET

Seval Şahin

RECAİZÂDE'NİN PEJMÜRDE'SİNDE ÖĞRENCİSİ TEVFIK FİKRET'İN, ESERİN KİTAP HALİNE GETİRİLMESİNEN İSMİNİN PEJMÜRDE KONUSUNASINA KADAR BÜYÜK BİR EMETİ VARDIR. ANCAK EDEBİYAT TARİHLERİNDE FİKRET'İN HOCASININ ESERİNE BU KATKISINDAN HIÇ SÖZ EDİLMEZ.

Tevfik Fikret

Recâizâde Mahmud Ekrem, Servet-i Fünun edebiyatında önemli bir yere sahiptir. O, öncelikle bir üstaddır. Kendisi hakkında yapılan eleştirilerde onun özellikle bir retorikçi olması üzerinde durulur ve Araba Sıvısı romanının Türk romanı açısından önemli dile getirilir. Şairliği söz konusu olduğunda ise Ekrem, retorikçiliğinin ve Araba Sıvısı romanıyla yazan şahsiyet olmanın gölgesinde yaşamaya mecburdur. Şiirleri hiçbir zaman bu iki özelliğine eşit olmamıştır. Eserleri içinde özellikle bir tanesi, 1895'te yayımladığı *Pejmürde* ise neredeyse içinde yer alan Alfred de Musset'ten tercüme ettiği "Yâd Et" manzumesi ve "Bâlûbâl" başlıklı şiir dışında en az kayda değer bulunamamıştır.

Pejmürde, sadece bir şiir kitabı değildir. Eserin başında ve sonunda Ekrem'e ait meşitler vardır. Ayrıca içindeki şiirlerin genel görünümünü tasvirler ve açılışturur. Terennümler, kıtalar... Hepsi neyi anlatırsın anlatsın ar-kalarında bir acıyı barındırır. Bu acıyı gören ve onlardan bir eser çıkarmak isteyen ise *Tevfik Fikret* olmuştur.

Servet-i Fünun neslinin oluşumunda onların hocalarını mevkisinde bulunan Recâizâde Mahmud Ekrem'in

önemli bir rolü vardır. Öğrencisi *Tevfik Fikret*'i *Servet-i Fünun* dergisinin başına getirerek Türk edebiyatının önemli bir edebiyat kuşağının ortaya çıkmasına ön ayak olan Recâizâde Ekrem'e öğrencisi *Tevfik Fikret* de sonradan bir nevi hocalık yapmış, onun *Pejmürde* adlı eserinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Recâizâde Mahmud Ekrem'in 1895 yılında yayımlanan *Pejmürde* adlı şiir kitabında öğrencisi *Tevfik Fikret*'in, eserin kitap haline getirilmesinden isminin *Pejmürde* konulmasına kadar büyük bir emeği vardır. Ancak Türk edebiyat tarihlerinde *Tevfik Fikret*'in hocasının bu eserine katkısı hakkında herhangi bir bilgiye rastlamak mümkün değildir. Biri haric; İsmail Hikmet Eraylan'ın *Türk Edebiyatı Tarihi*.

İsmail Hikmet Eraylan'ın 1925 yılında Bakı'da yayımlanan ve dört ciltten oluşan bu eserinin ikinci cildi Recâizâde Mahmud Ekrem'le başlar. İsmail Hikmet, Ekrem'in *Pejmürde* adlı kitabı hakkında şunları söylemektedir:

"*Pejmürde*'yi tevfin eden, mecmua halinde toplayıp bir de manzum takrız yazan Üstad Ekrem'in sevdiği şikâretî *Tevfik Fikret* olmuştur. Ekrem *Pejmürde*'nin

sonuna ilave ettiği ifade-i maksusuda *Fikret*'i hem takdir hem de etbâbı-takdirine takdim ile iftihar ediyor:

Mahiyet hâli içindeki rî'â-i kemâlî
Hâk ol ki Hudâ mertebeni eyleye âli!

Hakikati urefâ-pesendânesinin mâ-sadak meâlî olan *Tevfik Beyefendi* –ki âcısın renklere müstâğrak müzeyyen ve müzehheb bulutlarla muakkab olarak kemâlî datat ve ittisamıyla cihân-i manâya elvedaguyâ olan bugünkü mihr-i garib-i edebiyatın yarıncı şâsâ-i tulunu oyle bir sabâh-î feyz-â-feyziin kekkebeci-i ikbâlîne yakırsacak eşâr-i cân-şikâr-âhenk. El-hân-ı dîr-rübâ-yı ferheng ile istihâl için tetebü-yi kitabı-tabatı takbî-i fikr-i hikmetle tenmiye-i cevherân-ı subbân-ı üdehdâdan bir şiir-i zî-fazilet... Bir hukûk-perveri marifetir –zaten perişân evrâk-i bir-kymerten ibaret iken himmet-i kâk-i gayreyile bu seki-i mazbûyetü, bu sûret-i intizam ve matbuatı iktisâb etmiş olan *Pejmürde*'yi takdiren neşide-i âtiyeyi ihdâ buyurdu. Ben de bil-iftilâh zîb-î hâtime-i kitab-ıttihâz etmekte çâkinmedim.

Recâizâde Mahmud Ekrem

Bir şems-i tâliin kemeât-ı safsâ bir harabeve minân ârif olur, bir murg-i seherin sevki bir vâdî-yi hazâna akse-dese o harabe, o vâdî-yi hazân böyle bir huf-i tezâhla mazharıyede elbette bahıyar görünür. İste oyle bir hâ-kete o harabeve bakıp dalmaktan mahzûz olan nazarmeken münebsit olan fikirler- münever bir fikretin mahsûlî marifet, melevven bir hülyanın eser-i san'atı olan- bu neşide-i tâibende-meâlîm şâimında:

Dahmet-i sanihâti-ı efsurde!

demekten başka bir vâsî-i hakîki bulunamayan – *Pejmürde*'ye pertev-endâz-ı ülfât olmasını nahos görmez sanırım?.. " diye *Fikret*'in yazdığı manzumeyi ilave ediyor:

Pejmürde!

Talim o hoykâ-i hünerdi,
Takdir ona başka tâb verdi;
Bir hikmet-i ruh idî Tefekür,
Eğâr-ı beklî-i pür-ecessür,

Mehasin, Şemsâ birer güherdi,
Her Zenneme bir latif eserdî.
Reşk-ı aver-i Nağme-i Seher di.
Pejmurde.. Bu başka bir hisândir:
Kim perde-şıkâf-ı rız-ı manâ,
Bülhâl gibi nağme-sâz-ı manâ!
Pejmurde.. Bu başka bir beyândır:
Her lutfu pür-âb u tâb-ı manâ,
Her nüktesi bir hitâb-ı manâ,
Her yapırağ bir kitâb-ı manâ!
Pejmurde - numüne-i tabiat-
Bir nâmiye-zâr-ı bi-gerândir!
Pejmurde.. Bu bir misâl-i kudret,
Pejmurde.. Bu bir büyük cihândir:
Bir şî'r ü tarab cihân-ı manâ,
Pür-kevkebe aşmân-ı manâ,
Nâdide harim cân-ı manâ,
Bir mahşer-i kün fe-kân-ı manâ!...

19 Teşrin-i Sani 311
Tilmiz-i İzzet M. Tervik Fikret"
(Eraylan 1925: 312-314)

Bu satırlarda öğrencisini bütün bir edebiyat âleminde tanıtan bir hocanın tavrı vardır. Nitekim çok uzun zaman geçmemiş Ekrem, Tervik Fikret'i *Servet-i Fünûn* dergisinin başına getirmiş ve kendi eserinin tanzimine izin verecek kadar güvendiği bu öğrencisini Ahmet İhsan'a tavsiye etmekten geri kalmamıştır. İfade-i mahsûsada da belirttiği gibi onun öğrencisinden bekledikleri oldukça fazladır. O, "âtesin renkleri müstağrak müzeyyen ve müzehhep bulutlarla muakkab olarak kemâl-i dâret ve ihtisâmıyla cihân-ı manâyı elvede-güyâ olan bugünkü mihr-i garb-i edebiyâtın yarıncı şâşaa-i tulûunu öyle bir sabâh-ı feyz-â-feyzin kevkebe-i ikbâlîne yakışacak eş-âr-ı cân-şıkâr-ı âhenk." olacaktır. Aslında bu, aynı zamanda Ekrem'in Fikret'in sanatının geleceği hakkında da bir kehanettir ve kehaneti gerçekleşmiş, öğrencisi yeni bir edebiyat vücuda getirmekte başanlı olmuştur.

İsmail Hikmet Eraylan'ın Tervik Fikret ve Pejmurde hakkında yukarıda verdiği bilgilere Recaizâde Mahmut Ekrem ve Tervik Fikret hakkında bugüne kadar yapılan çalışmalarda rastlanmamıştır. Recaizâde Mahmut Ekrem'in Millî Eğitim Bakanlığı tarafından üç cilt halinde basılan eserlerinin ikinci cildinde Pejmurde'deki Şiirler başlığı altında yer alan kısımdaki Pejmurde-yürü şarki Recaizâde'nin eseri gibi gösterilmiş, şiirin altında yer alan M. Tervik Fikret imzasına yer verilmiştir. Benzer bir durum Tervik Fikret'in Türk Dil Kurumu Yayınları ta-

rafından basılan *Tevfik Fikret-Bütün Şiirleri* adlı eser için de geçerlidir. Bu esere Tervik Fikret'in *Pejmurde* adlı şiiri dâhil edilmemiştir.

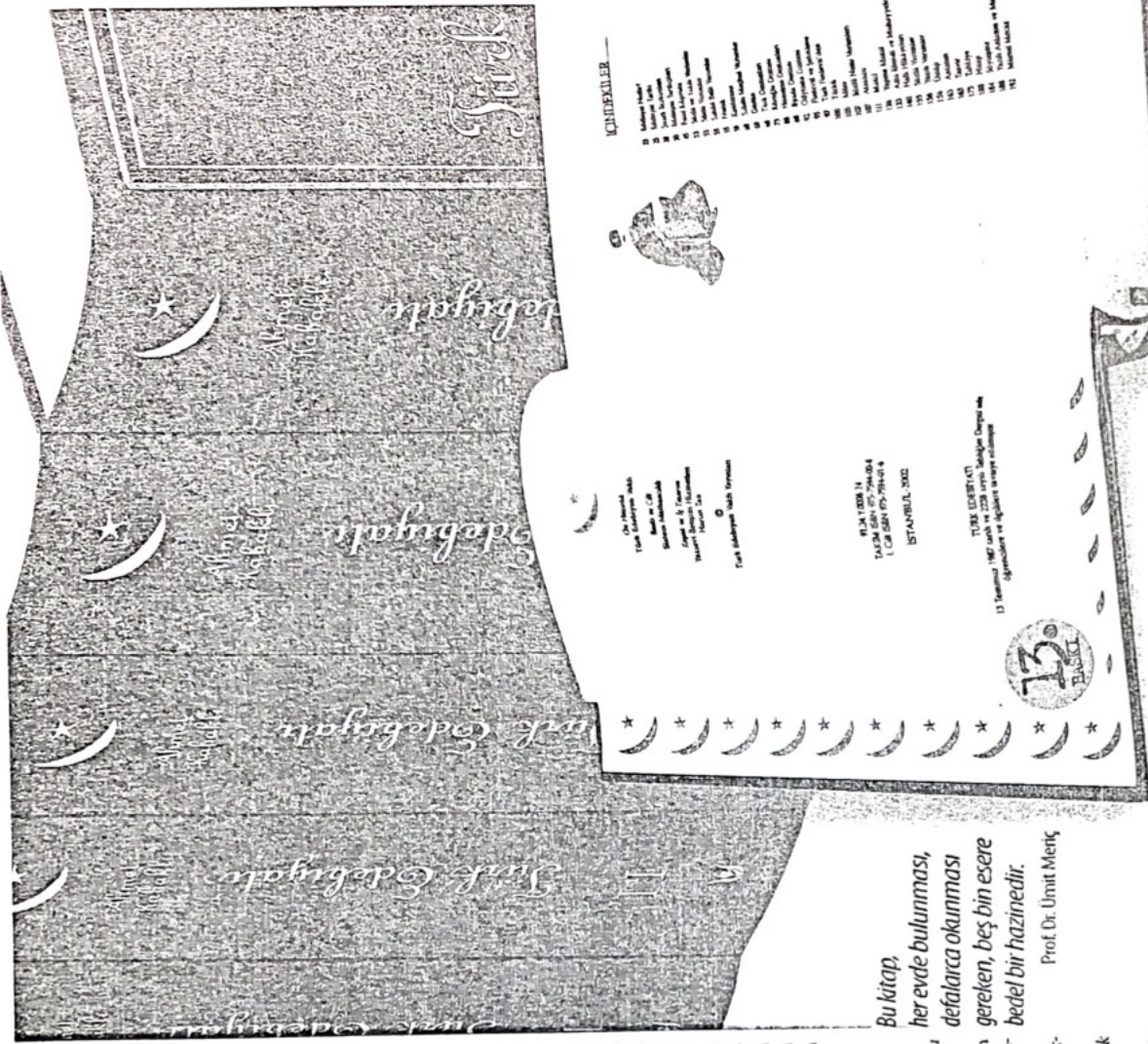
Tevfik Fikret, Ekrem için yazdığı ve Berk mecmuasında yayımladığı "Ekrem Beye Nazire" ve yine Ekrem'in bir şiirini tahmisi ettiği "Mezaristan" başlıklı şiirleriyle daha 1302 yılında Recaizâde Mahmut Ekrem'in etkisine girmeye başlamış ve bundan sonra da bu etki güderek artmıştır. (Saglam 2006: 89)

İlerleyen yıllarda sadece Tervik Fikret üzerindeki Ekrem tesiri değil, Ekrem üzerindeki Fikret tesirleri de etkili olmuştur. Ekrem'in *Pejmurde* adlı eserinin Tervik Fikret tarafından bir araya getirilip adının da onun tarafından konulmasına dair herhangi bir anekdottan bahsetmeyen Ahmet Hamdi Tanpınar, Ekrem'in *Pejmurde*'den sonra yazdığı *Nijad Ekrem* hakkında şöyle bir yorumda bulunur: "... kitaba hüküm olan hava, tesir ve nazım, *Servet-i Fünûn* dilinden gelen havadır. *Dindar, kadere razı Ekrem Bey*'in sadece aynı dili kullanması yüzünden Fikret'i hatırlatması oldukça üzerinde düşünülecek bir meseledir." (Tanpınar 2006: 438) İşte üzerinde oldukça düşünülecek bu meselenin cevabının bir tarafı *Pejmurde*'deki şiirlerin Tervik Fikret tarafından bir araya getirilmesidir. Servet-i Fünûn neslinin kurucusu, Servet-i Fünûn dilinin havasını ve tabii ki kendi havasını da bu eseri bir araya getirirken yansıtmaktan uzak kalmamış, hocası da bundan etkilennemekten kendisini alamamıştır.

Kaynakça

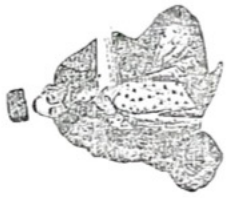
- Eraylan, İsmail Hikmet (1925), *Türk Edebiyatı Tarihi*, c. 2, Bakü.
Parlatır, İsmail-Çetin, Nurullah-Sazayek, Hakan (1997), *Recaizade M. Ekrem-Bütün Eserleri II*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
Parlatır, İsmail-Çetin, Nurullah (2004), *Tevfik Fikret-Bütün Şiirleri*, Ankara: TDK Yayınları.
Tanpınar, Ahmet Hamdi (2006), *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.
Saglam, Nuri (2006), "Servet-i Fünûn'a Kadar Tervik Fikret ve Bilinmeyen Şiirleri", *Biyografiya 7-Tevfik Fikret*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 85-126.

1 Nuri Saglam'ın "Servet-i Fünûn'a Kadar Tervik Fikret ve Bilinmeyen Şiirleri" yazısı, Tervik Fikret'in araştırmacılar tarafından gözden kaçmış olan çeşitli dergilerdeki şiirlerine yer verildiği gibi Fikret'e ait olduğu zannedilen ama aslında şaire ait olmayan bir kısım şiirleri de tespit eden önemli bir çalışmadır. ■

Bu kitap,
her evde bulunması,
defalarca okunması
gerekir, beş bin esere
bedel bir hazinedir.

Prof. Dr. Umüt Meriç

Ahmet Kabaklı edebiyatımızın 1300 yılımı objektif bir gözle
anlatan 5 büyük cilt 4336 sayfa anıt eseri

Türk Edebiyatı Vakfı
TÜRK
EDEBİYATI VAKFI
TÜRK
Edebiyatı

KONULAR —

1	Mehasin
2	Her Zenneme bir latif eserdî
3	Reşk-ı aver-i Nağme-i Seher di
4	Pejmurde.. Bu başka bir hisândir
5	Kim perde-şıkâf-ı rız-ı manâ
6	Bülhâl gibi nağme-sâz-ı manâ!
7	Pejmurde.. Bu başka bir beyândır
8	Her lutfu pür-âb u tâb-ı manâ
9	Her nüktesi bir hitâb-ı manâ
10	Her yapırağ bir kitâb-ı manâ!
11	Pejmurde - numüne-i tabiat-
12	Bir nâmiye-zâr-ı bi-gerândir!
13	Pejmurde.. Bu bir misâl-i kudret
14	Pejmurde.. Bu bir büyük cihândir
15	Bir şî'r ü tarab cihân-ı manâ
16	Pür-kevkebe aşmân-ı manâ
17	Nâdide harim cân-ı manâ
18	Bir mahşer-i kün fe-kân-ı manâ!...
19	19 Teşrin-i Sani 311
20	Tilmiz-i İzzet M. Tervik Fikret"
21	(Eraylan 1925: 312-314)
22	Bu satırlarda öğrencisini bütün bir edebiyat âleminde tanıtan bir hocanın tavrı vardır. Nitekim çok uzun zaman geçmemiş Ekrem, Tervik Fikret'i Servet-i Fünûn dergisinin başına getirmiş ve kendi eserinin tanzimine izin verecek kadar güvendiği bu öğrencisini Ahmet İhsan'a tavsiye etmekten geri kalmamıştır. İfade-i mahsûsada da belirttiği gibi onun öğrencisinden bekledikleri oldukça fazladır. O, "âtesin renkleri müstağrak müzeyyen ve müzehhep bulutlarla muakkab olarak kemâl-i dâret ve ihtisâmıyla cihân-ı manâyı elvede-güyâ olan bugünkü mihr-i garb-i edebiyâtın yarıncı şâşaa-i tulûunu öyle bir sabâh-ı feyz-â-feyzin kevkebe-i ikbâlîne yakışacak eş-âr-ı cân-şıkâr-ı âhenk." olacaktır. Aslında bu, aynı zamanda Ekrem'in Fikret'in sanatının geleceği hakkında da bir kehanettir ve kehaneti gerçekleşmiş, öğrencisi yeni bir edebiyat vücuda getirmekte başanlı olmuştur.
23	İsmail Hikmet Eraylan'ın Tervik Fikret ve Pejmurde hakkında yukarıda verdiği bilgilere Recaizâde Mahmut Ekrem ve Tervik Fikret hakkında bugüne kadar yapılan çalışmalarda rastlanmamıştır. Recaizâde Mahmut Ekrem'in Millî Eğitim Bakanlığı tarafından üç cilt halinde basılan eserlerinin ikinci cildinde Pejmurde'deki Şiirler başlığı altında yer alan kısımdaki Pejmurde-yürü şarki Recaizâde'nin eseri gibi gösterilmiş, şiirin altında yer alan M. Tervik Fikret imzasına yer verilmiştir. Benzer bir durum Tervik Fikret'in Türk Dil Kurumu Yayınları ta-
24	rafından basılan Tevfik Fikret-Bütün Şiirleri adlı eser için de geçerlidir. Bu esere Tervik Fikret'in Pejmurde adlı şiiri dâhil edilmemiştir.
25	Tevfik Fikret, Ekrem için yazdığı ve Berk mecmuasında yayımladığı "Ekrem Beye Nazire" ve yine Ekrem'in bir şiirini tahmisi ettiği "Mezaristan" başlıklı şiirleriyle daha 1302 yılında Recaizâde Mahmut Ekrem'in etkisine girmeye başlamış ve bundan sonra da bu etki güderek artmıştır. (Saglam 2006: 89)
26	İlerleyen yıllarda sadece Tervik Fikret üzerindeki Ekrem tesiri değil, Ekrem üzerindeki Fikret tesirleri de etkili olmuştur. Ekrem'in Pejmurde adlı eserinin Tervik Fikret tarafından bir araya getirilip adının da onun tarafından konulmasına dair herhangi bir anekdottan bahsetmeyen Ahmet Hamdi Tanpınar, Ekrem'in Pejmurde'den sonra yazdığı Nijad Ekrem hakkında şöyle bir yorumda bulunur: "... kitaba hüküm olan hava, tesir ve nazım, Servet-i Fünûn dilinden gelen havadır. Dindar, kadere razı Ekrem Bey'in sadece aynı dili kullanması yüzünden Fikret'i hatırlatması oldukça üzerinde düşünülecek bir meseledir." (Tanpınar 2006: 438) İşte üzerinde oldukça düşünülecek bu meselenin cevabının bir tarafı Pejmurde'deki şiirlerin Tervik Fikret tarafından bir araya getirilmesidir. Servet-i Fünûn neslinin kurucusu, Servet-i Fünûn dilinin havasını ve tabii ki kendi havasını da bu eseri bir araya getirirken yansıtmaktan uzak kalmamış, hocası da bundan etkilennemekten kendisini alamamıştır.
27	Kaynakça
28	Eraylan, İsmail Hikmet (1925), Türk Edebiyatı Tarihi, c. 2, Bakü.
29	Parlatır, İsmail-Çetin, Nurullah-Sazayek, Hakan (1997), Recaizade M. Ekrem-Bütün Eserleri II, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
30	Parlatır, İsmail-Çetin, Nurullah (2004), Tevfik Fikret-Bütün Şiirleri, Ankara: TDK Yayınları.
31	Tanpınar, Ahmet Hamdi (2006), 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.
32	Saglam, Nuri (2006), "Servet-i Fünûn'a Kadar Tervik Fikret ve Bilinmeyen Şiirleri", Biyografiya 7-Tevfik Fikret, İstanbul: Bağlam Yayınları, 85-126.
33	1 Nuri Saglam'ın "Servet-i Fünûn'a Kadar Tervik Fikret ve Bilinmeyen Şiirleri" yazısı, Tervik Fikret'in araştırmacılar tarafından gözden kaçmış olan çeşitli dergilerdeki şiirlerine yer verildiği gibi Fikret'e ait olduğu zannedilen ama aslında şaire ait olmayan bir kısım şiirleri de tespit eden önemli bir çalışmadır. ■